

Przemysław Mućko

PROGRAMY OBOWIĄZKOWYCH PRAKTYK STUDENCKICH NA KIERUNKU FINANSE I RACHUNKOWOŚĆ

STUDENTS COMPULSORY INTERNSHIP PROGRAMS FOR THE FINANCE AND ACCOUNTING MAJORS

Instytut Rachunkowości, Uniwersytet Szczeciński
ul. Adama Mickiewicza 64, 71-101 Szczecin, e-mail: przemyslaw.mucko@wneiz.pl

Summary. The paper presents the assessment of the students compulsory internship program of the finance and accounting majors' at the Faculty of Economics and Management of the University of Szczecin. The analysis of interns' tasks and activities reveals that the internship's goals are fulfilled. However, there is a possibility of enhancing measurement toolkit concerning internship learning outcomes, in order to meet the requirement of the new assessment that is implemented with the Polish higher education reform.

Słowa kluczowe: finanse i rachunkowość, praktyki studenckie.
Key words: finance and accounting, student internships.

WSTĘP

Praktyka zawodowa na studiach wyższych zawsze była ważnym elementem kształcenia w zakresie finansów, bankowości i rachunkowości. Standaryzacja programów studiów Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki, wprowadziła obowiązkową praktykę studencką w czasie trwania studiów I stopnia w Polsce. Mimo że rozporządzenie zostało od 1 października 2011 roku uchylone przepisami związanymi z reformą nauki i szkolnictwa wyższego, nowe regulacje przewidują ocenę programową kierunków studiów między innymi na podstawie oceny efektów kształcenia w ramach praktyk studenckich (§2 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 września 2011 r. w sprawie warunków oceny programowej...). Praktyka studencka jest więc już stałym obowiązkowym elementem procesu nauczania w szkole wyższej. W kontekście zmian i wprowadzenia obowiązku analizy efektów praktyk pojawiają się pytania dotyczące pomiaru tych efektów, jak również możliwości ich kształtowania przez uczelnie wyższe.

Celem artykułu jest ocena realizacji efektów kształcenia w ramach praktyk studenckich na kierunku finanse i rachunkowość na podstawie praktyk realizowanych na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego.

CELE PRAKTYK STUDENCKICH W LITERATURZE I REGULACJACH PRAWNYCH

Szczególne znaczenie praktyk studenckich w programie studiów wynika z licznych oczekiwanych korzyści związanych z ich odbyciem. Wyniki badań empirycznych nie są jed-

nak jednoznaczne. W literaturze anglojęzycznej wykazano, że przeciętne osiągnięcia akademickie studentów biorących udział w dobrowolnych praktykach nie różnią się istotnie od wyników studentów bez praktyk (Knechel i Snowball 1987). Istnieją jednak też badania dowodzące pozytywnych efektów odbycia praktyki w postaci poprawy wyników ze wszystkich przedmiotów oraz z zakresu przedmiotów z rachunkowości (Koehler 1974) oraz wyższych przeciętnych ocen studentów po praktyce niż studentów bez praktyki (Myring i in. 2005), chociaż efekty pojawiają się tylko po praktykach na wczesnych latach studiów (English i Koeppen 1993). We wnioskach z badań English i Koeppen (1993) stwierdzają, że praktyka na wcześniejszych latach studiów silniej wpływa na motywację do studiowania i na oceny. Wpływ praktyki nie ogranicza się tylko do osiągnięć akademickich. Siegel i Rigsby (1988) wykazali, że studenci biorący udział w praktykach osiągają również lepsze efekty w pracy zawodowej po studiach, szybciej awansując w firmach audytorskich.

Standardy kształcenia nie regulowały celów praktyk studenckich oraz spodziewanych efektów, ograniczając się do ustalenia minimalnego czasu ich trwania. W odniesieniu do studentów rachunkowości pomocne są Międzynarodowe Standardy Edukacyjne wydane przez Międzynarodową Federację Księgowych (IFAC). Zgodnie z §17 Międzynarodowego Standardu Edukacyjnego nr 5 pt. „Wymogi dotyczące praktyki zawodowej” przyszli zawodowi księgowi powinni w trakcie praktyki zdobywać kompetencje poprzez:

- a) lepsze zrozumienie firmy, zasad prowadzenia działalności gospodarczej i stosunków pracy;
- b) dostrzeżenie związków między pracą księgowego a pozostałymi działaniami i funkcjami organizacji;
- c) zapoznanie ze środowiskiem świadczenia usług z rachunkowości;
- d) kształtowanie właściwych wartości, etyki i postaw zawodowych w realnych sytuacjach;
- e) możliwość pracy na coraz wyższym szczeblu odpowiedzialności.

W Regulaminie praktyk studenckich na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania (2012) stwierdzono, że ich celem jest rozwój kompetencji zawodowych studentów w ramach wybranego profilu kształcenia (rozdział I, §4). Zadaniem praktyk studenckich jest stworzenie warunków do pogłębienia wiadomości przekazywanych w toku zajęć dydaktycznych i konfrontowania ich z praktyką gospodarczą (rozdział II, §5). Do szczegółowych celów praktyk zaliczono:

- a) zapoznanie studenta ze specyfiką środowiska zawodowego, zasadami funkcjonowania organizacji działającej w warunkach gospodarczych;
- b) poznanie specyfiki pracy na różnych stanowiskach, w różnych branżach;
- c) wykształcenie umiejętności zastosowania wiedzy teoretycznej zdobytej w toku studiów w praktyce funkcjonowania organizacji (integracja wiedzy teoretycznej z praktyką);
- d) zdobycie praktycznej wiedzy dotyczącej zagadnień związanych z wybraną specjalnością studiów;
- e) doskonalenie umiejętności organizacji pracy własnej;
- f) poznanie własnych możliwości na rynku pracy;
- g) nawiązanie kontaktów zawodowych, umożliwiających wykorzystanie ich podczas poszukiwania pracy.

Realizacja wymienionych celów wymaga zapewnienia praktyk o odpowiedniej jakości. Niejednoznaczne rezultaty badań oraz troska o jakość i efektów praktyk powodują powsta-

nie pytań dotyczących czynników kształtujących efekty kształcenia w zakresie praktyk studenckich. Jednym z takich czynników jest na przykład ich długość. Należy się spodziewać, że zbyt krótkie praktyki nie zapewnią zadowalających efektów. W większości przywoływanych badań anglojęzycznych wnioski dotyczą praktyk dość długich; za krótkie uznaje się praktyki trwające 8 tygodni. Za najbardziej skuteczne uważa się praktyki trwające od 3 do 4 miesięcy. Jednak w wypadku szkół biznesu, posiadających renomowaną akredytację AACSB, 63% badanych szkół oferuje praktyki trwające cały semestr (Cable i Healy 2007). Polskie Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia ustala czas praktyk na kierunku finanse i rachunkowość na minimum 4 tygodnie, pozostawiając uczelniom swobodę bardziej szczegółowego ich regulowania.

Program praktyk studenckich można również potraktować jako narzędzie kontroli pozwalające osiągać założone cele kształcenia. Przez program praktyk rozumieć należy wykaz zagadnień, z którymi student powinien się zapoznać w czasie praktyki lub czynności, które zamierza zrealizować. W kontekście celu artykułu można zadać pytania dotyczące możliwości przeprowadzenia analizy zakładanych i uzyskanych efektów kształcenia w ramach praktyk na podstawie programu praktyk, którą przewiduje wspomniane rozporządzenie MNiSW w sprawie warunków oceny programowej. Wymaga to analizy faktycznego programu praktyk oraz dyskusji nad instrumentami kształtowania efektów kształcenia w ramach praktyk.

MATERIAŁY I METODY

Analizie zostaną poddane praktyki realizowane przez studentów studiów stacjonarnych na kierunku finanse i rachunkowość na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego. Praktyki studenckie regulowane są Regulaminem praktyk studenckich (2012), który określa cel praktyk, czas i ich miejsce oraz procedurę realizacji i uzyskiwania ich zaliczenia. Regulamin ustala formularz umowy z jednostką przyjmującą na praktykę, zwany porozumieniem w sprawie organizacji praktyk, do którego załącznikiem jest program praktyk. Zasadniczo program praktyk jest ustalany z jednostką przyjmującą studenta na praktykę, jednak dla ułatwienia na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania US ustalono ramowy program praktyk osobno dla każdego kierunku studiów.

Uzyskanie zaliczenia praktyk studenckich wymaga dostarczenia wypełnionego formularza (karty odbycia praktyki), podpisanego przez zakładowego opiekuna praktyki. Oprócz informacji identyfikujących jednostkę i studenta karta odbycia praktyki zawiera wykaz czynności zrealizowanych przez studenta podczas praktyki oraz, opcjonalnie, wykonane samodzielnie lub w zespole zadania o charakterze projektowym. Ta część dokumentacji praktyki jest podstawą przeprowadzonej analizy ilościowej. Zastosowane metody ilościowe uzupełniono analizą jakościową oraz dalszą analizą literatury przedmiotu.

WYNIKI

W roku akademickim 2008 / 2009 na kierunku finanse i rachunkowość WNEiZ praktykę zaliczyło 147 osób, z czego 19 zostało zwolnionych z odbywania praktyki z uwagi na do-

świadczenie zawodowe lub wcześniej odbyte staże lub praktyki. Dwie karty zostały wykluczone ze względu na brak istotnych informacji. Pozostałe karty (126 szt.) sklasyfikowano według dwóch kryteriów – specjalności studenta i rodzaju jednostki.

Na kierunku finanse i rachunkowość utworzono cztery specjalności: dwie z zakresu rachunkowości (o nazwach rachunkowość w zarządzaniu oraz rachunkowość finansowa i auditing, oznaczane dalej skrótami RwZ i RFiA), jedną z zakresu finansów (finanse przedsiębiorstw i podatki, FPiP) oraz jedną mieszaną (doradztwo finansowo-księgowo, DFK).

Jednostki gospodarcze przyjmujące praktykantów podzielono na cztery grupy:

- banki i ubezpieczenia, obejmujące również agentów i brokerów ubezpieczeniowych;
- jednostki sektora finansów publicznych;
- biura rachunkowe, obejmujące również doradców podatkowych;
- pozostałe jednostki gospodarcze, do których zaliczono przede wszystkim przedsiębiorstwa działające w różnych formach prawnych (spółki handlowe, spółdzielnie) oraz pojedyncze jednostki niemieszczące się w innych grupach (np. stowarzyszenia, fundacje, samodzielnne publiczne zakłady opieki zdrowotnej).

Strukturę studentów z zaliczoną praktyką według obydwu klasyfikacji przedstawia tab. 1. Specjalności związane wyłącznie z rachunkowością wybrało około 2/3 studentów. Pozostałe specjalności są prawie jednakowo liczne. W klasyfikacji podmiotowej nie można wskazać równie wyraźnej dominacji żadnej z grup jednostek. Najmniej osób miało praktyki w bankach i ubezpieczeniach, najwięcej – w biurach rachunkowych i pozostałych jednostkach, a w szczególności w przedsiębiorstwach.

Tabela 1. Liczba studentów, którzy uzyskali zaliczenie z praktyk, według specjalności i rodzaju jednostek przyjmujących na praktykę (bez osób zwolnionych z praktyki)

Specjalność	Jednostki				
	banki i ubezpieczenia	jednostki sektora finansów publicznych	biura rachunkowe	pozostałe jednostki gospodarcze	razem
Finanse przedsiębiorstw i podatki (FPiP)	9	3	4	10	26
Doradztwo finansowo-księgowo (DFK)	5	5	6	4	20
Rachunkowość, w tym	7	24	27	22	80
rachunkowość w zarządzaniu (RwZ)	6	17	14	12	49
rachunkowość finansowa i auditing (RFiA)	1	7	13	10	31
Razem	21	32	37	36	126

Zadania i czynności zrealizowane w czasie praktyki poświadczal opiekun zakładowy praktyki. W niektórych kartach zamieszczono sformułowania, które sugerowały dość bierny udział studenta w programie praktyk (np. „zapoznanie się z...”). Jednak w wielu kartach wymieniano zadania i czynności wymagające aktywnej postawy. Praktyki wymagające zaangażowania się studenta w większym stopniu sprzyjają pozytywnym efektom. Bierna ob-

serwacja lub zdobywanie wiedzy, nawet jeżeli dzieje się to w innym, niż uczelnia, środowisku, stwarza ryzyko niewykształcenia odpowiednich proaktywnych postaw w przyszłym miejscu pracy.

Niektóre z wymienianych czynności ze swojej natury wymagały zaangażowania studentów. Udział studenta w obsłudze klientów, wprowadzanie danych do systemów informatycznych lub udział w sporządzaniu budżetów i planów z większym prawdopodobieństwem sprzyja osiągnięciu założonych efektów kształcenia. Jeżeli nawet udział ten sprowadzał się do wykonywania prostych prac administracyjnych. Warto przypomnieć, że w praktyce brali udział studenci drugiego roku studiów.

Tabele 2 i 3 zawierają podsumowanie czynności wykonywanych przez studentów podczas praktyk według zapisów w kartach odbycia praktyki. Z uwagi na dużą różnorodność sformułowań zamieszczonych w kartach niektóre z przedstawionych tytułów wierszy w tabeli należy rozmieść dość szeroko. Na przykład przez czynności z zakresu podatków należy rozumieć zaangażowanie w prace i zadania wiążące się z podatkami (np. wypełnianie deklaracji), z wyjątkiem podatkowej księgi przychodów i rozchodów, wymienianej osobno. Udział w przeprowadzaniu analiz może dotyczyć analiz wiarygodności kredytowej klientów, analiz finansowych jednostki, ale również analiz kosztów.

Tabela 2. Zadania, czynności i tematy zrealizowane podczas praktyki według kart odbycia praktyki – udział kart z wymienionym tematem w ogólnej liczbie studentów specjalności

Zadania i czynności praktykanta	FPiP	DFK	RwZ i RFiA	Razem
	%			
Zapoznanie się z aktami prawnymi	12	30	20	21
Zapoznanie się z normami wewnętrznymi jednostki	50	45	50	49
Obsługa oprogramowania	27	55	53	49
Ewidencja i dokumentacja operacji	46	60	81	72
Ewidencja w podatkowej księdze przychodów i rozchodów	8	20	16	16
Obszar podatków	23	25	34	32
Obszar kosztów	0	5	13	9
Udział w sporządzaniu sprawozdań finansowych lub innych	19	35	38	33
Udział w sporządzaniu analiz	12	10	15	14
Zapoznanie się z produktami i ofertą	15	15	6	10
Udział w obsłudze klientów	31	20	10	16
Prace biurowe	38	40	16	25

Objaśnienia oznaczeń zob. tab. 1.

Dwie pierwsze grupy czynności wymienione w tabelach wymagały od studenta raczej biernej postawy, choć były w zasadzie niezbędne. Zgodnie z ramowym programem praktyk studenci mieli obowiązek zapoznać się z wybranymi przepisami (na przykład dotyczącymi bezpieczeństwa i higieny pracy, wewnętrznego regulaminu organizacyjnego itp.). Niewielka liczba wskazań w tym zakresie wynika zapewne raczej z niewielkiego znaczenia tych zagadnień według opinii zakładowych opiekunów praktyk niż z faktycznego przebiegu praktyki.

Wiele tematów podawanych w kartach odbycia praktyki wskazywało na aktywną postawę w czasie praktyki niezależnie od tego, czy czynności były wykonywane samodzielnie, pod opieką czy razem z pracownikiem jednostki. Na przykład obsługa oprogramowania, ewidencja i dokumentacja operacji, ewidencja w podatkowej księdze przychodów i rozchodów oraz obsługa klientów wiązały się z faktycznie realizowanymi czynnościami. Udział takich aktywności w zrealizowanych praktykach jest dość duży.

Tabela 3. Zadania, czynności i tematy zrealizowane podczas praktyki według kart odbycia praktyki – udział kart z wymienionym tematem w ogólnej liczbie studentów pogrupowanych według jednostek przyjmujących na praktykę

Wartości	Biura rachunkowe	Banki i ubezpieczenia	Jednostki sektora finansów publicznych	Pozostałe jednostki gospodarcze
	%			
Zapoznanie się z aktami prawnymi	22	14	34	11
Zapoznanie się z normami wewnętrznymi jednostki	19	62	72	53
Obsługa oprogramowania	70	33	47	39
Ewidencja i dokumentacja operacji	89	19	84	75
Ewidencja w podatkowej księdze przychodów i rozchodów	46	5	0	6
Kadry i płace	46	5	19	33
Obszar podatków	46	0	16	50
Obszar kosztów	5	0	16	11
Budżetowanie i planowanie finansowe	0	0	28	0
Udział w sporządzaniu sprawozdań finansowych lub innych	19	10	56	42
Udział w sporządzaniu analiz	14	5	19	17
Zapoznanie się z produktami i ofertą	0	43	3	6
Udział w obsłudze klientów	5	62	6	8
Prace biurowe	22	67	19	8

Struktura zadań zrealizowanych podczas praktyk według specjalności ujawnia zaskakująco małe zróżnicowanie. Dość duży jest udział czynności typowych dla praktyk z zakresu rachunkowości na specjalności finansowej. Około połowa studentów na tej specjalności brała udział w ewidencji operacji gospodarczych. Wynika to częściowo z odbywania przez nich praktyki w komórkach rachunkowości przedsiębiorstw, a częściowo z ewidencji operacji w bankach. Pewne różnice między specjalnościami ujawniły się również z zakresie obsługi klientów – więcej studentów finansów miało tę możliwość – oraz w zakresie prac biurowych. Typowe prace biurowe, choć wydawały się nieuniknione w czasie praktyki studenckiej, dość rzadko dotyczyły studentów specjalności rachunkowych.

Warto zwrócić uwagę na niemal całkowity brak elementów rachunkowości zarządczej w zrealizowanych programach praktyk, co zapewne wynika z problemu wykorzystania ra-

chunkowości na potrzeby zarządzania w jednostkach. Jedynymi elementami rachunkowości zarządczej, jakie można wskazać, były analizy kosztowe. Wymienione w tabelach budżetowanie i planowanie dotyczyło wyłącznie jednostek sektora finansów publicznych, w których zapewne nie stosowano instrumentów rachunkowości zarządczej.

Znacznie większe zróżnicowanie tematów praktyk ujawnia tab. 3, w której przedstawiono strukturę jednostek przyjmujących na praktykę. Dość aktywni podczas praktyki byli studenci w biurach rachunkowych, obsługując oprogramowanie oraz prowadząc ewidencje księgowo-lub podatkowe. W zakresie ich praktyk znalazły się również ważne dla efektów praktyki z zakresu rachunkowości zagadnienia podatkowe i kadrowo-płacowe.

Praktyka w bankach wiązała się, niestety, z niezbędnymi pracami biurowymi oraz z koniecznością zapoznania się z produktami oraz wewnętrznymi normami jednostki. Jednocześnie jednak wielu studentów obsługiwało klientów oraz systemy informatyczne, a więc miało szansę uzyskać konkretne doświadczenia i umiejętności.

W jednostkach sektora finansów publicznych dominowały czynności księgowe (ewidencja operacji i dokumentacja, obsługa systemów informatycznych, najprawdopodobniej finansowo-księgowych). Studenci brali również udział w sprawozdawczości i pracach analitycznych, choć zapewne ich udział miał charakter raczej pasywny. Jednostki wymagały od większości praktykantów zapoznania się z wewnętrznymi regulaminami.

W pozostałych jednostkach dominowały również ewidencja i normy wewnętrzne. Jednak studenci mogli się również zapoznać z praktyką podatkową jednostek oraz brali udział w sporządzaniu sprawozdań, choć warto pamiętać, że praktyki odbywały się zasadniczo w miesiącach letnich.

Przedstawione wyniki należy przyjąć z pewną ostrożnością. Nie było możliwości przeprowadzenia faktycznej kontroli realizacji praktyki, ale nie wydaje się to też celowe. W sformalizowanych jednostkach, takich jak banki czy jednostki sektora finansów publicznych, formularz najczęściej wypełniali opiekunowie praktyk, natomiast w małych jednostkach prywatnych wypełniali je czasami sami studenci, a opiekun jedynie je podpisywał. Wypełnioną kartę odbycia praktyki należy więc uznać co najwyżej za element samooceny studenta, który ma świadomość, czego oczekuje od praktyki.

Zasadniczo można uznać, że program zakończył się realizacją większości celów określonych w regulaminie praktyk studenckich. Praca w rzeczywistych organizacjach gospodarczych pozwoliła rozpoznać studentom własne możliwości na rynku pracy oraz nawiązać kontakty zawodowe, ułatwiające im późniejsze poszukiwania pracy. Część studentów chwaliła się otrzymanymi propozycjami pracy, nawet jeszcze w czasie studiów. W zdecydowanej większości zapewniono możliwość integracji wiedzy teoretycznej z praktyką gospodarczą, w szczególności w zakresie rachunkowości, oraz zdobycie wiedzy w zakresie zagadnień związanych z wybraną specjalnością studiów.

DYSKUSJA – PROGRAM PRAKTYK JAKO NARZĘDZIE KSZTAŁTOWANIA EFEKTÓW KSZTAŁCENIA

Uczelnia wyższa nie ma wielu instrumentów nadzoru nad praktykami, które mogłyby służyć zapewnieniu ich jakości i gwarantować zdobycie odpowiednich umiejętności przez

studenta. Rozwojowi umiejętności „miękkich” studenta sprzyja pozostawienie mu dużej samodzielności w poszukiwaniu miejsca odbycia praktyki i nawiązaniu stosownych relacji z jednostką. Student powinien sam znaleźć przedsiębiorstwo lub inną organizację, której działalność odpowiada jego zainteresowaniom i specjalizacji zawodowej. Poszukiwania miejsca praktyki stanowią pewną próbę przed przyszłym poszukiwaniem miejsca pracy, innego od pracy tymczasowej, którą większość studiujących wykonuje w czasie studiów. Z tego powodu pozostawienie studentowi do wyboru miejsca praktyki oraz ograniczenie pomocy przy jego poszukiwaniu są wskazane.

Absolwenci kierunku finanse i rachunkowość są przygotowywani do wykonywania zawodów, z których część wymaga zdobycia certyfikatów, uprawnień lub licencji¹. Wymagania w tych zawodach wiążą się często ze zdobyciem określonej praktyki. Mimo że praktyka studencka nie zastąpi aplikacji zawodowej, warto już w czasie studiów zapoznać się ze specyfiką wykonywania niektórych spośród tych zawodów, stosownie do wiedzy zdobytej na studiach I stopnia. Ponadto istnieją uzasadnione obawy, czy każda organizacja jest przygotowana na przyjęcie studenta i czy w każdej organizacji ma on szansę zrealizować cel praktyk studenckich. Warto więc rozważyć odpowiednie zastosowanie narzędzi nadzoru nad przebiegiem praktyki, które zagwarantują zdobycie umiejętności zawodowych, nie niwecząc okazji do rozwijania umiejętności „miękkich”.

Nadzór nad przebiegiem praktyki można sprawować kilkoma metodami. Na wielu kierunkach studiów stosuje się tzw. dzienniczki praktyk. Wymagają one od praktykanta określonego (codziennego, cotygodniowego) spisywania wykonywanych czynności i zadań zlecanych w miejscu praktyki. Można również prosić o wypełnienie ankiety oceny przez opiekuna praktyk pracującego w zakładzie organizującym praktykę. Ocena formalnie może dotyczyć studenta, jednak odpowiednia konstrukcja ankiety mogłaby umożliwić ocenę przebiegu praktyki, w tym zrealizowanego programu. Można też wymagać od studenta pisemnego sprawozdania z praktyki, pewnego projektu, którego temat należy wcześniej ustalić i powiązać z zadaniami, jakie powinien wykonać w czasie praktyki.

Warto rozważyć problem od strony studenta uczestniczącego w praktyce. Niezależnie od skuteczności narzędzi nadzoru nad praktyką efekty kształcenia w dużym stopniu są uzależnione od postawy samego praktykanta. Zastosowanie konkretnych narzędzi może tę postawę kształtować. Beard (2007), przedstawiając narzędzia oceny praktyki stosowane na Uniwersytecie w Missouri (Southeast Missouri State University), podkreśla ich wpływ na „kluczowe kompetencje wstępu do zawodu księgowego” zdefiniowane przez Amerykański Instytut Dyplomowanych Biegłych Księgowych (AICPA). Zakres narzędzi oceny jest u Beard bardzo szeroki i obejmuje: tygodniowy dziennik praktyk wysyłany e-mailem do koordynatora na uczelnię, pisemny raport końcowy z praktyki oraz jego ustną prezentację, ankietę samooceny studenta oraz ankietę zakładowego opiekuna praktyki, wypełnianą razem z prakty-

---

¹ Dotyczy to nie tylko studentów specjalizujących się w rachunkowości. Lista zawodów licencjonowanych w różny sposób obejmuje: księgowych, uprawnionych do prowadzenia biur rachunkowych, doradców podatkowych, biegłych rewidentów, audytorów wewnętrznych, maklerów papierów wartościowych, maklerów giełd towarowych, doradców inwestycyjnych, agentów firm inwestycyjnych, brokerów, aktuariusz, agentów ubezpieczeniowych.

kantem. Zdaniem tej autorki tak bogaty zestaw narzędzi faktycznie wpływa na efekty kształcenia, jednak wymaga dużych nakładów pracy od koordynatora praktyk.

Wydaje się, że te metody są dość agresywne i ingerują w relację między studentem a organizatorem praktyk. Nakłady konieczne do ich zastosowania nie gwarantują odpowiednich efektów. Dzienniczki praktyki mogą być wypełniane niezależnie od faktycznie wykonywanych prac, co trudno sprawdzić bez przeprowadzania bezpośrednich kontroli. Sprawozdania nie powinny zastępować prac dyplomowych, na potrzeby których studenci gromadzą dane w trakcie praktyki. Metody ankietowe nie uwzględniają natomiast zróżnicowanego charakteru organizacji przyjmujących na praktykę. Inaczej zorganizowana jest praktyka w bardzo sformalizowanych jednostkach, takich jak banki czy jednostki samorządu terytorialnego. Praktyka w takich organizacjach może polegać na przyglądaniu się pracy oraz uczestniczeniu w niej w wielu komórkach organizacyjnych. Tak zorganizowana praktyka jest bardzo cenna dla studenta. Powstaje wówczas problem, kto powinien przeprowadzić ocenę studenta i wypełnić ankietę, skoro współpracował on merytorycznie z wieloma osobami. Wydaje się jednak, że w sformalizowanych organizacjach ścisły nadzór nad praktyką nie jest potrzebny. Natomiast w przypadku organizacji o niskim stopniu formalizacji struktur, na przykład w przypadku małych przedsiębiorstw, istnieje obawa o rzetelność wypełniania ankiety. Choć w tych jednostkach nadzór nad praktyką jest wskazany, to ankiety pracodawcy nie stanowią żadnej gwarancji jakości praktyki. Należy zatem szukać innych narzędzi kształtowania efektów kształcenia.

PODSUMOWANIE

Wobec przedstawionych argumentów program praktyk w formie załącznika do umowy oraz wypis z czynności realizowanych przez praktykanta wydaje się dość dobrym instrumentem nadzoru nad praktyką. Z jednej strony, formalnie zobowiązuje jednostkę do zapoznania studenta z określonymi obszarami funkcjonowania. Wiele zależy przy tym od studenta i jego postawy – czy będzie tylko biernym obserwatorem czy aktywnie zaangażuje się w działalność jednostki. Z drugiej strony, są to narzędzia pozostawiające dużo swobody zakładowemu opiekunowi praktyk i studentowi, który przecież już wkrótce sam będzie próbował swoich sił na rynku pracy i zetknie się z podobnymi problemami w poszukiwaniach pracy i w samej pracy zawodowej. W przypadku uczelni program praktyk pozwala natomiast na analizę i ocenę pewnych aspektów praktyki, co najmniej w zakresie przedstawionym w artykule.

PIŚMIENNICTWO

- Beard D.F.** 2007. Assessment of Internship Experiences and Accounting Core Competencies. *Account. Educat.* 16 (2), 207–220.
- Cable R.J., Healy P.** 2007. The key features of accounting internship programs. *Adv. Account. Educat.* 8, 159–165.
- English D.M., Koeppen D.R.** 1993. The Relationship of Accounting Internships and Subsequent Academic Performance. *Issu. Account. Educat.* 8 (2), 292–299.
- Knechel W. R., Snowball D.** 1987. Accounting Internships and Subsequent Academic Performance: An Empirical Study. *Account. Rev.* 62 (4), 799–807.

- Koehler R.W.** 1974. The Effect of Internship Programs on Subsequent College Performance. *Account. Rev.* 49 (2), 382–384.
- Międzynarodowy Standard Edukacyjny nr 5. Wymogi dotyczące praktyki zawodowej.** 2009, w: *Międzynarodowe Standardy Edukacyjne*. Warszawa, SKwP / IFAC.
- Myring M., Bloom R., Shortridge R.T.** 2005. The effect of an accounting internship on subsequent academic performance. *J. Account. Fin. Res.* 13 (1), 169–175.
- Regulamin praktyk studenckich na Wydziale Nauk Ekonomicznych i Zarządzania.** 2012. Szczecin, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 lipca 2007 r. w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki.** *DzU z 2007 r.*, nr 164, poz. 1166, ze zm.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 września 2011 r. w sprawie warunków oceny programowej i oceny instytucjonalnej.** *DzU z 2011 r.*, nr 207, poz. 1232.
- Siegel P.H., Rigsby J.T.** 1988. The Relationship of Accounting Internships and Subsequent Professional Performance. *Issu. Account. Educat.* 3 (2), 423–432.